

Χάρτης Θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

- **Πηγή κειμένου:** *europa.eu* (ιστοσελίδα Ευρωπαϊκής Ένωσης)
Ενότητα «ανθρώπινα δικαιώματα»

Ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης αντιπροσωπεύει τη σύνθεση των κοινών αξιών των κρατών μελών της ΕΕ και - για πρώτη φορά - συγκεντρώνει σε ένα ενιαίο κείμενο τα κλασικά αστικά και πολιτικά, καθώς και τα οικονομικά και κοινωνικά, δικαιώματα. Ο στόχος του εξηγείται στο προοίμιό του: «Είναι αναγκαίο να ενισχυθεί η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό το πρίσμα των κοινωνικών αλλαγών, της κοινωνικής πρόοδου και των επιστημονικών και τεχνολογικών εξελίξεων».

Ιστορικό πλαίσιο

Τον Ιούνιο του 1999 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κολωνίας έκρινε σκόπιμο να συγκεντρώσει τα θεμελιώδη δικαιώματα, που ίσχυαν σε επίπεδο ΕΕ, σε έναν Χάρτη, ώστε να τα καταστήσει περισσότερο εμφανή στους πολίτες. Σύμφωνα με τις προσδοκίες των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων, ο Χάρτης αυτός θα έπρεπε να περιλαμβάνει τις γενικές αρχές που περιέχονται στη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1950, εκείνες που προκύπτουν από την κοινή συνταγματική παράδοση των κρατών

μελών, τα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών της Ένωσης και τα οικονομικά και κοινωνικά δικαιώματα, όπως προβλέπονται στον Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Χάρτη και στον Κοινοτικό Χάρτη θεμελιωδών κοινωνικών δικαιωμάτων των εργαζομένων, καθώς και τις αρχές, που προκύπτουν από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

Την εκπόνηση του Χάρτη ανέλαβε μια Συνέλευση, η οποία αποτελείται από εκπροσώπους των αρχηγών κρατών και κυβερνήσεων των κρατών μελών, έναν αντιπρόσωπο του προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, καθώς και μέλη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και των εθνικών κοινοβουλίων (δύο από κάθε εθνικό κοινοβούλιο). Ο Χάρτης, ο οποίος εγκρίθηκε επίσημα στη Νίκαια τον Δεκέμβριο 2000 από τους προέδρους του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, του Συμβουλίου και της Επιτροπής, σηματοδοτεί μια πολιτική δέσμευση, χωρίς να είναι νομικά δεσμευτικός.

Η Συνθήκη της Λισαβόνας, η οποία τροποποιεί τις ισχύουσες συνθήκες και βρίσκεται σήμερα στο στάδιο κύρωσης, καθιστά τον Χάρτη νομικά δεσμευτικό, καθώς έχει προστεθεί σε αυτή μια φράση, με την οποία αναγνωρίζεται στον Χάρτη η ίδια νομική ισχύς με αυτή των συνθηκών. Για τον σκοπό αυτό η επίσημη διακήρυξη του Χάρτη έγινε για δεύτερη φορά τον Δεκέμβριο του 2007.

Περιεχόμενο

Για πρώτη φορά όλα τα δικαιώματα που μέχρι τότε ήταν διάσπαρτα στις διάφορες νομοθετικές πράξεις, όπως στις εθνικές νομοθεσίες και τις διεθνείς συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, των Ηνωμένων Εθνών, του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας, συγκεντρώθηκαν σε ένα μόνο έγγραφο. Ο Χάρτης, παρέχοντας διαφάνεια και σαφήνεια στα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, συμβάλλει στην ανάπτυξη της έννοιας του πολίτη της Ένωσης, καθώς και στη δημιουργία ενός χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (όπως επιβεβαιώνεται στο προοίμιο του Χάρτη). Ο Χάρτης ενισχύει τη νομική ασφάλεια όσον αφορά την προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων, η οποία μέχρι σήμερα εξασφαλιζόταν μόνο από τη νομολογία του Δικαστηρίου και από το άρθρο 6 της συνθήκης της ΕΕ.

Ο Χάρτης περιλαμβάνει ένα εισαγωγικό προοίμιο και 54 άρθρα, που κατανέμονται σε 7 κεφάλαια

- Κεφάλαιο I: **Αξιοπρέπεια** (ανθρώπινη αξιοπρέπεια, δικαίωμα στη ζωή, δικαίωμα στην ακεραιότητα του προσώπου, απαγόρευση των βασανιστηρίων και των απάνθρωπων εξευτελιστικών ποινών ή μεταχείρισης, απαγόρευση της δουλείας και της καταναγκαστικής εργασίας),
- Κεφάλαιο II: **Ελευθερία** (δικαίωμα στην ελευθε-

ρία και την ασφάλεια, σεβασμός της ιδιωτικής και οικογενειακής ζωής, προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δικαίωμα γάμου και δικαίωμα ίδρυσης οικογένειας, ελευθερία σκέψης συνείδησης και θρησκείας, ελευθερία έκφρασης και πληροφόρησης, ελευθερία του συνέρχεσθαι και συνεταιρίζεσθαι, ελευθερία των τεχνών και των επιστημών, δικαίωμα εκπαίδευσης, επαγγελματική ελευθερία και δικαίωμα στην εργασία, ελευθερία ίδρυσης επιχείρησης, δικαίωμα ιδιοκτησίας, δικαίωμα ασύλου, προστασία σε περίπτωση απομάκρυνσης, επαναπρόωθησης και απέλασης).

- Κεφάλαιο III: **Ισότητα** (ισότητα έναντι του νόμου, μη διάκριση, πολιτισμική, θρησκευτική και γλωσσική πολυμορφία, ισότητα ανδρών και γυναικών, δικαιώματα του παιδιού, δικαιώματα των ηλικιωμένων, ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες).

- Κεφάλαιο IV: **Αλληλεγγύη** (δικαίωμα στην πληροφόρηση και στη διαβούλευση με τους εργαζομένους στο πλαίσιο της επιχείρησης, δικαίωμα διαπραγματεύσεων και συλλογικών ενεργειών, δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες ευρέσεως εργασίας, προστασία έναντι αδικαιολόγητης απόλυσης, δίκαιοι και ισότιμοι όροι εργασίας, απαγόρευση της εργασίας των παιδιών και προστασία των εργαζομένων νέων, οικογενειακή και επαγγελματική ζωή, κοινωνική ασφάλεια και κοινωνική αρωγή, προστασία της υγείας, πρόσβαση σε υπηρεσίες γενικού οικονομικού ενδιαφέροντος, προστασία του περιβάλλοντος, προστασία των καταναλωτών).

- Κεφάλαιο V: **Ιθαγένεια** (δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι κατά τις εκλογές του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι κατά τις δημοτικές εκλογές, δικαίωμα χρηστής διαχείρισης, δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα, διαμεσολάβησης, δικαίωμα αναφοράς, ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή, διπλωματική και προξενική προστασία).

- Κεφάλαιο VI: **Δικαιοσύνη** (δικαίωμα πραγματικής προσφυγής και αμερόληπτου δικαστηρίου, τεκμήριο αθωότητας και δικαιώματα υπεράσπισης, αρχές νομιμότητας και αναλογικότητας αξιόποινων πράξεων και ποινών, δικαίωμα του προσώπου να μη δικάζεται ή να μην τιμωρείται ποινικά δύο φορές για την ίδια αξιόποινη πράξη).

- Κεφάλαιο VII: **Γενικές διατάξεις.**

Γενικά, τα αναφερόμενα δικαιώματα αναγνωρίζονται σε κάθε πρόσωπο. Ωστόσο, ο Χάρτης αναφέρεται σε κατηγορίες ατόμων με ιδιαίτερες ανάγκες (των παιδιών, των ηλικιωμένων, των αναπήρων). Εξάλλου, το κεφάλαιο V προβλέπει την ειδική κατάσταση του Ευρωπαίου πολίτη αναφερόμενο σε ορισμένα δικαιώματα, που ήδη προβλέπονται στις Συνθήκες (ελεύθερη κυκλοφορία και διαμονή, δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι, δικαίωμα

αναφοράς), εισάγοντας επίσης το δικαίωμα της χρηστής διοίκησης. Λαμβανομένης υπόψη της εξέλιξης της κοινωνίας, πέραν των κλασικών δικαιωμάτων (δικαίωμα στη ζωή, ελευθερία της έκφρασης, δικαίωμα πραγματικής προσφυγής κ.λπ.), ο Χάρτης αναφέρει δικαιώματα, που δεν περιλαμβάνονταν στη σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης του 1950 (προστασία των δεδομένων, βιοηθική κ.λπ.). Υιοθετώντας μια πιο σύγχρονη γλώσσα σύμφωνα με ορισμένες εθνικές νομοθεσίες, αναγνωρίζει άλλους τρόπους, πλην του γάμου, για την ίδρυση οικογένειας, και δε μιλά πλέον για γάμο μεταξύ ανδρών και γυναικών, αλλά απλώς για γάμο.

Οι γενικές διατάξεις έχουν ως στόχο να καθορίσουν τους δεσμούς μεταξύ του Χάρτη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης ανθρωπίνων δικαιωμάτων (ΕΣΑΔ), καθώς και να καθορίσουν το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη. Ο Χάρτης εφαρμόζεται στα ευρωπαϊκά όργανα, τηρούμενης της αρχής της επικουρικότητας και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να επεκτείνει τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα, που τους αναθέτουν οι Συνθήκες. Οι αρχές του Χάρτη εφαρμόζονται στα κράτη μέλη (στις κεντρικές και στις περιφερειακές και τοπικές αρχές), όταν εφαρμόζουν την κοινοτική νομοθεσία. Εξάλλου, η υποχρέωση των κρατών μελών να τηρούν τα θεμελιώδη δικαιώματα στο πλαίσιο της κοινοτικής νομοθεσίας είχε ήδη επιβεβαιωθεί από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου (βλέπε π.χ. υπόθεση C 292/97).

Στο υπόμνημα της Επιτροπής, της 21ης Μαρτίου 2001, ο πρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής κ. Romano Prodi και ο επίτροπος, που είναι αρμόδιος για τη δικαιοσύνη και τις εσωτερικές υποθέσεις, κ. Antonio Vitorino, διακήρυξαν ότι ο Χάρτης πρέπει να αποτελεί σημείο αναφοράς για τις μελλοντικές δράσεις της Επιτροπής. Στο εξής κάθε νέος νόμος ή νομοθετική πράξη, που έχει οποιαδήποτε σχέση με τα θεμελιώδη δικαιώματα, θα πρέπει να περιλαμβάνει την ακόλουθη επίσημη διακήρυξη: «Η παρούσα πράξη τηρεί τα θεμελιώδη δικαιώματα και τις αρχές, που αναγνωρίζονται κυρίως από τον Χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης».

Πεδίο εφαρμογής

Οι γενικές διατάξεις έχουν ως στόχο να καθορίσουν τους δεσμούς μεταξύ του Χάρτη της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΣΑΔ), καθώς και να καθορίσουν το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη. Ο Χάρτης εφαρμόζεται στα ευρωπαϊκά όργανα, τηρούμενης της αρχής της επικουρικότητας και σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να επεκτείνει τις αρμοδιότητες και τα καθήκοντα, που τους αναθέτουν οι Συνθήκες. Οι αρχές του Χάρτη εφαρμόζονται στα κράτη μέλη, (στις κεντρικές και στις περιφερειακές και τοπικές αρχές) όταν εφαρμόζουν την κοινοτική νομοθεσία. Εξάλλου, η

υποχρέωση των κρατών μελών να τηρούν τα θεμελιώδη δικαιώματα στο πλαίσιο της κοινοτικής νομοθεσίας είχε ήδη επιβεβαιωθεί από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου (βλέπε π.χ. υπόθεση C 292/97).

Ο Χάρτης ως παράμετρος αναφοράς των δικαστηρίων

Ο Χάρτης, που αποτελεί συστηματικά αντικείμενο επίκλησης στις αποφάσεις των γενικών εισαγγελέων, έχει επηρεάσει επανειλημμένα τις αποφάσεις του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ). Τα συμπεράσματα των γενικών εισαγγελέων δεν δεσμεύουν το ΔΕΚ, αλλά προτείνουν νομικές λύσεις, που μπορούν να το επηρεάσουν. Τα συμπεράσματα αυτά αναφέρονται μερικές φορές στον Χάρτη περιθωριακά, αλλά σε ορισμένες περιπτώσεις οι γενικοί εισαγγελείς τα χρησιμοποιούν, για να ερμηνεύσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα, υπενθυμίζοντας παραταύτα ότι δεν έχουν δεσμευτική ισχύ. Η απουσία νομικού καθεστώτος του Χάρτη δεν σημαίνει ωστόσο ότι αυτός δεν παράγει αποτελέσματα. Οι τρεις γενικοί εισαγγελείς κ.κ. Tizzano, Liger και Mischo προκήρυξαν ότι «ο Χάρτης έχει αναμφισβήτητα θέσει τα δικαιώματα, που προβλέπει στο ανώτατο επίπεδο των κοινών αξιών των κρατών μελών». Για πρώτη φορά, στην απόφασή του της 27ης Ιουνίου 2006 σχετικά με την οδηγία για την οικογενειακή επανένωση (υπόθεση C-540/03), το ΔΕΚ έκανε ρητή αναφορά στον Χάρτη, και υπογράμμισε τη σημασία του.

Το δίκτυο ανεξαρτήτων εμπειρογνομόνων σε θέματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, στην έκθεσή του για την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση (2000) [2000/2231(INI)], συνέστησε την εισαγωγή σε δίκτυο εμπειρογνομόνων, που είναι αυθεντίες σε θέματα θεμελιωδών δικαιωμάτων, ώστε αυτοί να είναι σε θέση να αξιολογήσουν την εφαρμογή κάθε ενός από τα δικαιώματα, που προβλέπει ο Χάρτης. Το δίκτυο συστάθηκε στις 22 Σεπτεμβρίου 2002 και στις 31 Μαρτίου 2003 υπέβαλε την πρώτη «Έκθεση για την κατάσταση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κράτη μέλη της το 2002». Η έκθεση αυτή αποτελεί σύνθεση των εθνικών εκθέσεων που καταρτίζει κάθε ένας από τους εμπειρογνώμονες και περιλαμβάνει συστάσεις προς τα θεσμικά όργανα και τα κράτη μέλη. Το δίκτυο χρηματοδοτήθηκε ως «προπαρασκευαστική ενέργεια», σύμφωνα με το άρθρο 49 του δημοσιονομικού κανονισμού (κανονισμός αριθ. 1605/2002 Συμβουλίου), η οποία ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο 2006, καθώς οι προπαρασκευαστικές ενέργειες έχουν ανώτατη διάρκεια τριών ετών και δεν είναι ανανεώσιμες. ■